

Det tavse sprog

af Bruno Ingemann

Artiklen fokuserer på avisens layout – eller mere præcist: På avisens visuelle udtryk. Tekst ses først som et billede. Teksten er visuel og dermed indgår den sammen med fotografier og tegninger i et samlet hele, der organiseres som en billedet. Det er dette helhedsbillede artiklen prøver at forankre teoretisk og metodisk med henblik på at vise, hvordan det er muligt at analysere avisens visuelle udtryk.

Den visuelle analyses tre niveauer

En avis er kompliceret at analysere. Der er så utrolig mange dele i avisen, som tilsammen skaber den samlede potentielle betydning. For overhovedet at få ryddet lidt op i dette ordnede kaos er det nødvendigt at få formuleret en interessant problemstilling, som det er hensigten at analysere frem af materialet.¹

Den konkrete analyse kan man gribe an på tre niveauer.²

- Det øverste niveau: Helhedsbilledet; Komposition; Stil.
- Det mellemste niveau: Billedet;³ Overskriften; Billedteksten; Manchetten.
- Det nederste niveau: Teksten; struktur; Argumentation; Stil.⁴

Hvad der betinger disse niveauer er, at de følger den måde, som den almindelige læser opfatter og læser avisen. Det betyder ikke, at læseren er sig denne proces bevidst, nej det er meget ubevidste processer, og de betydningspotentialer, som den konkrete avis har, bliver ikke nødvendigvis opfattet sådan men kan sagtens vendes fuldstændig på hovedet.

Man kan se avisens layout som en i-side-sættelse. Det er ligesom iscenesættelsen på teatret. De roller, der i-side-sættes på avisens scene, er en række løsele eller en række aktører, der placeres inden for avissidens ramme og som gennem i-side-sættelsen giver mulighed for at skabe og konstruere en sammenhængede virkelighed og en sammenhængende fortælling.

Jeg vil her udelukkende fokusere på Det øverste niveau: Helhedsbilledet. Det er her, fotografier, tegninger, nyhedsgrafik indgår som visuelle elementer i helheden. Men det indebærer samtidig, at overskrifter og tekst betragtes, som de visuelle elementer de også er.

Mondrian

Du kender det typiske Mondrian-billede: Det består af ens tykke lodrette og vandrette sorte streger, som inddeler den hvide flade i en række rektangler og kvadrater. De eneste farver, han bruger, er de rene farver: Rød, gul og blå. For Mondrian var dette meget begrænsede udtryksspektrum et udtryk for den mekaniske og tekniske orden og for menneskelig konstruktion. Men det var også et forsøg på at udtrykke den nye ånd i logik, videnskab og religion og dermed et udtryk for en klar relation til det universelle.

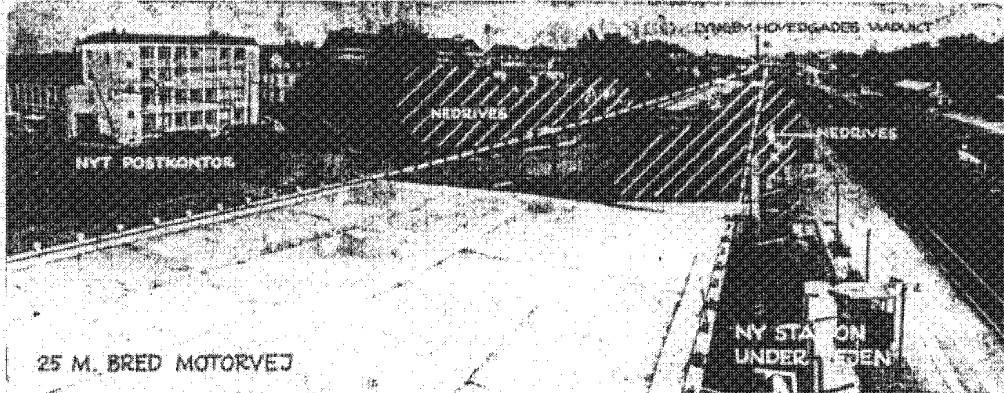
Når man ser på en moderne avis, så ligner den på mange måde et Mondrian-billede. Den hvide side er fyldt godt op. Der er masser af grå tekstspalter. Der er mange farvede felter, og siden er ikke inddelt med sorte streger men derimod med hvide streger, der adskiller spalterne og de enkelte artikler. Man kan se det som et udtryk for den mekaniske og tekniske orden og for menneskelig konstruktion. På det rent tekniske niveau kan det forekomme naturligt, fordi teksten nu engang er i spalter og fordi fotografier nu engang er rektangulære osv. Men det er et valg og ikke en tilfældighed.

POLITIKEN

Til C. 4411. Dagens rodet. „Opstillingen“ bredt 10-21 C. 4420

KØBENHAVN, TORSDAG 17. OKTOBER 1957

71. udgave. Nummer 17. Løstlagt hele landet 40 øre. 22 sider



25 M. BRED MOTORVEJ

S-stationen med biler paa taget

Den nye S-station paa Lindby Hovedgade i København vil blive bygget paa taget af den gamle Lindby Hovedgade. Bygningen vil blive 25 meter bred og 12 meter høj. Den vil blive bygget paa taget af den gamle Lindby Hovedgade, som er 25 meter bred og 12 meter høj. Den vil blive bygget paa taget af den gamle Lindby Hovedgade, som er 25 meter bred og 12 meter høj.

EN FÅR KØBENHAVNSKARTEL. Den gamle Lindby Hovedgade i København vil blive bygget paa taget af den gamle Lindby Hovedgade. Bygningen vil blive 25 meter bred og 12 meter høj. Den vil blive bygget paa taget af den gamle Lindby Hovedgade, som er 25 meter bred og 12 meter høj.

Syrien-krisen skærpet med drastisk Sovjet-beskyldning

Gromyko paustaar, at USA og Tyrkiet vil angribe Syrien i denne maaned og kræver FN-tropper afsendt „Sovjet rede til at deltage med sine styrker“

NEW YORK, onsdag (Reuter & UP). Den politiske situation omkring Syrien har for alvor givet anledning til stærk og offentlig opfordring, der i størst og størst grad er rettet mod USA og Tyrkiet for at forhindre en angreb paa Syrien. I den forbindelse er Sovjetunionen blevet beskyldt for at have givet støtte til den syriske regering. Gromyko har paustaaet, at USA og Tyrkiet vil angribe Syrien i denne maaned og kræver FN-tropper afsendt. „Sovjet rede til at deltage med sine styrker“

Hunden skød paa jageren

En hund er blevet skudt af en jager i et skovområde. Hunden var på vej mod jageren, som blev tvunget til at skyde på den for at beskytte sig. Hunden blev dræbt, og jageren blev alvorligt såret.

Flere og flere maa til sengs med influenza

Sygdommen har taget fart i hele Europa. I København er der allerede flere og flere tilfælde af influenza. Sygdommen er meget smitsom og kan være farlig, især for ældre og personer med svag immunitet.

Folketinget tager fat

Folketinget har i dag behandlet et forslag om at ændre på den offentlige debat i landets medier. Forslaget er blevet vedtaget, og det betyder, at der vil være flere regler for, hvordan offentlige debatter skal afvikles.

England giver tilbud om landbrugs-ordning

England har tilbudt at indføre en ordning for landbrugssektoren i Danmark. Ordningen vil give danske landmænd adgang til den engelske marked og vil være gavnlig for den danske økonomi.

Inde i bladet

- 1. Side: Indledning
- 2. Side: Syrien-krisen
- 3. Side: England og landbrugs-ordning
- 4. Side: Folketinget
- 5. Side: Hunden og jageren
- 6. Side: Influenza
- 7. Side: Brint-bombens energi
- 8. Side: SAS
- 9. Side: Philips
- 10. Side: Annonce

„Kønlige vil uvegerligt udvise til andre lande“

En rapport fra FN angår Syrien. Rapporten indeholder oplysninger om den politiske situation i Syrien og de internationale reaktioner på den syriske regering.

Brint-bombens enorme energi til el-kraft

England planlægger at bygge en brint-bombekraftværk. Dette vil være en revolutionær udvikling i energisektoren og vil give Danmark adgang til billig og miljøvenlig energi.

Stadens Udviklings-tilstand i Syrien

En rapport om den økonomiske og sociale udvikling i Syrien. Rapporten viser, at Syrien har gjort store fremskridt i disse områder, men der er stadig behov for yderligere indsats.

England har tilbudt om landbrugs-ordning

En detaljeret beskrivelse af den tilbudte landbrugs-ordning mellem England og Danmark. Ordningen vil omfatte adgang til nye markeder og teknisk bistand.

Konkurrence

En annonce for en konkurrence, der tilbyder præmier til de bedste artikler i bladet. Konkurrencen er åben for alle læsere og varer i nogle måneder.

SAS

En annonce for SAS (Scandinavian Airlines System). Annoncen fremhæver SAS' pålidelighed, komfort og service. Der er tilbud på billetpriser til forskellige destinationer.

PHILIPS

En annonce for Philips' guldplatede gramofoner. Annoncen viser et billede af en gramofon og beskriver dens høje kvalitet og lange levetid.

POLITIKEN

FREDAG 17. OKTOBER 1997
Aftens udgave Nr. 11
Annoncerpris 20 01 01 01
www.politiken.dk



Festmagere

Christian Borchmann siger, han vælger ikke at støt opstå som Kim Rasmussen. Mød festmagere fra Aarhus, der er kommet til landet studiet - og lige så fertige med byggeri, der har mangt arbejde i byen, og Tassardesignerens, Peter



Sidefar fuld fart på

Siden Børstelund har været en succes, har nye sidefarer og modstandere dukket op. Men vil de kunne matche den succes, som Børstelund har opnået?

De hellige og helten

EU's kulturfund 97 støtter Adrians monument i byen, som er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa. Den er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.



Skulptur og musik

Skulptur og musik er to af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Tre dage for luftværnsdrab

Tre dage for luftværnsdrab er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Her er din skat

Her er din skat er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Jim Hall hævdes

Jim Hall hævdes er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Min Barbie

Min Barbie er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Indgreb mod Internetspil

Forbrugerombudsmanden angriber pyramidespil efter international razzia på Internettet

At Lars Dahlbæk
Ansat af den danske forbrugerombudsmand på Internettet, angriber han pyramidespil på Internettet. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Med Internet er det nemt at finde nye muligheder for at tjene penge. Men det er også nemt at blive snydt. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på, når man spiller på Internettet.

Forbrugerombudsmanden har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Yderste højre står til storsejr

21 måneder til Dansk Folkeparti

Dansk Folkeparti står til storsejr i den kommende valgkamp. Det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

DANSK! X

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Estisk nej til dansk EU-linje

Estland har sagt nej til den danske linje for EU. Det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Den danske forbrugerombudsmand har sendt en række breve til de mest imponerende og smukkeste i Europa. Han siger, at det er et af de mest imponerende og smukkeste i Europa.

Komposition – se siden som et billede

Vi kan prøve at se på to forsider af Politiken.⁵ Det ene er fra '57 og det andet er fra '97. Hvordan adskiller de sig fra hinanden?

57-forsiden indeholder 9 historier eller mindre tekststumper, som henviser til artikler inde i avisen, og hver enkelt del bugter sig ud og ind imellem de andre artikler. Der bruges mindst 14-15 forskellige skrifttyper eller størrelser, og det kaotiske indtryk understreges af at nogle overskrifter holder fast forkant, mens andre er centrerede. Der er to store visuelle elementer, som holder lidt styr på de flydende dele, og det er de to fotografier. Den ene i toppen og den anden i bunden af siden. Fotografierne er med til visuelt at prioritere hver deres delhistorie. Men ingen af fotografierne er særligt klare eller tydelige. Det øverste er en slags informationsgrafik, hvor der er påtegnet en planlagt motorvej ved Lyngbyvej, og det nederste fotografi viser Niels Bohr på vej til at modtage en atomfredspris i New York. Nederst til højre på siden er der en annonce for Fona. Denne annonces æstetik ligner avisens med mange små dele der glide ind og ud ad hinanden.

Det konnotative niveau: Det æstetisk udtryk virker kaotisk og rodet. For at kunne sige noget om det æstetiske udtryk kan man f.eks. arbejde med at opstille visuelle differentialer (Ingemann 1991:53-61). Visuelle differentialer er ikke udtryk for normative krav eller kvaliteter, men de konstrueres i relation til det givne materiale for at kunne skabe en forståelse for, hvad der lægges vægt på, og hvad der er udeladt i den visuelle organisering.

Når det gælder vurderingen af Helhedsbilledet i 57-forsiden, kan man f.eks. opstille følgende visuelle differentialer:

Høj orden		Lav orden
velordnet	kaotisk
geometrisk	amorf
formel	tilfældig
modul	uregelmæssig
systematisk	sporadisk

57-forsiden kan siges at udgøre en helhed med lav orden. Den virker temmelig kaotisk, den er amorf gennem de mange dele, der flyder ind over hinanden, og som er lagt oven på hinanden som sten i et stengærde. Den lave orden giver et æstetisk udtryk, som virker tilfældigt, og som i hvert fald ikke er en

prioritering af løsdelene i virkelighedskonstruktionen, og dermed er der ikke noget, som gøres særligt fremtrædende. Man kan omvendt opfatte det som positivt på den måde, at avisen lægger løsdelene frem til læserens egen vurdering. Avisen gør ikke noget for at prioritere én del frem for en anden. Man kan derfor sige, at layouten ikke styrer læseren ved at etablere et visuelt hierarki. Tilfældigheden kommer også til udtryk gennem det store antal forskellige skriftsnit, der er af forskellig størrelse og har en skiftende placering.

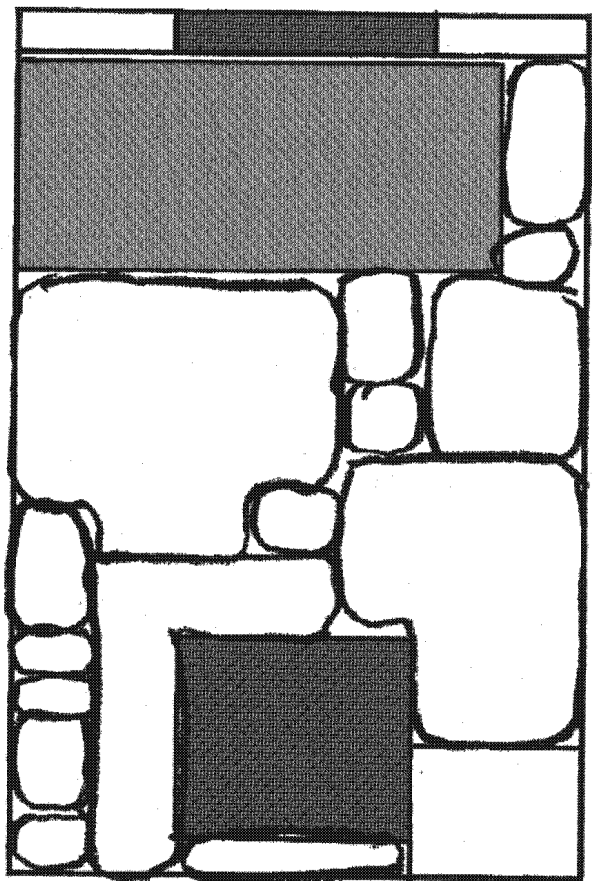
97-forsiden ser åbenbart helt forskelligt ud fra 57-forsiden. På 97-forsiden bruges der farve, mens 57-forsiden var sort/hvid. Den indeholder 4 historier og en spalte til venstre med 4 henvisninger til historier inde i avisen og 4 henvisninger i toppen af avissiden. Hver enkelt artikel er placeret som en afgrænset blok, der er brugt 4 forskellige skrifttyper og størrelser og alle overskrifter holder fast forkant. Der er en række mindre sammenhængende fotografier i toppen af siden, og så er det dominerende fotografi, som er vævet tæt sammen med selve artiklen og med en informationsgrafik. Det dominerende fotografi er så enkelt og klart, at det næsten fortæller historien i sig selv, men det er tæt understøttet af overskriften til artiklen. Nederst på siden er der to annoncer, som er meget enkle og klare med få elementer, der er tydeligt prioriteret i forhold til hinanden.

Det konnotative niveau: 97-forsiden kan siges at udgøre en helhed med høj orden. Den er velordnet, følger et klart modul og er formel og systematisk. De enkelte dele på siden er vægtet klart og tydeligt i forhold til hinanden. De mange indgange til avisen er velordnede og gør det meget nemt for læseren at orientere sig. Det funktionelle aspekt er her vægtet meget højt.

Denne analyse⁶ kunne nemt føre frem til en normativ vurdering: At det dog er gået fremad i stil og smag, når det gælder det visuelle udtryk. Men sådan kan man ikke se det. 57-forsiden har mange kvaliteter netop i kraft af det bløde og organiske, ligesom 97-forsiden har sine kvaliteter. Men netop ved at modstille to forskellige forsider giver det mulighed for at sige mere om dem begge og betone de indbyrdes forskelle samt de kvaliteter, de hver især har.

Struktur – det formelle

Avissiden er en rumlig komposition, hvor alle delene kan ses ud fra to paradigmer: Top/bund og centrum/margen.

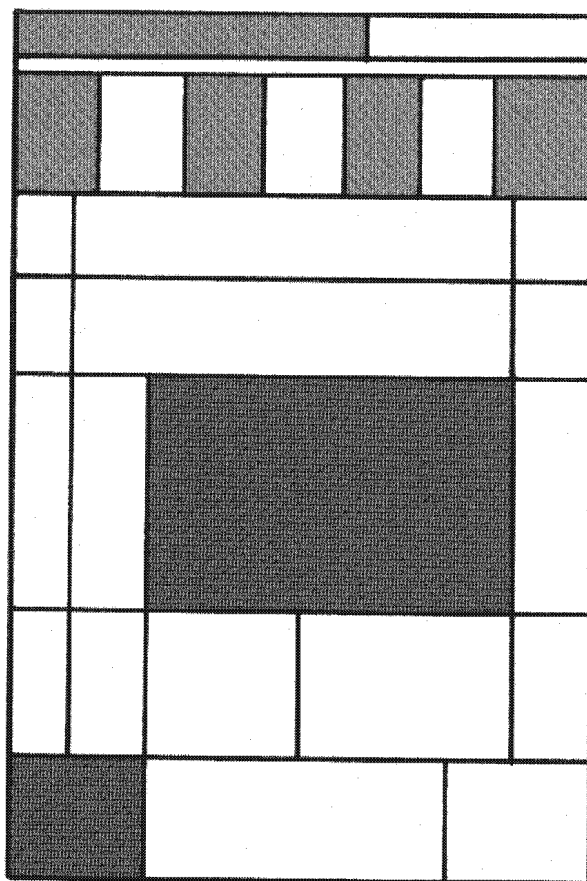


3 • 57-forsiden. Komponeret efter et princip som man kunne kalde »stengærdet«. De enkelte dele er lagt i sten der bygger et gærde op som er helt fyldt ud.

Top/bund-paradigmet er centralt i avisen. Som læsere ser vi ikke lige opmærksomt på den nederste del af siden som på den øverste del. Gennem vores socialisering som avislæsere har vi lært, at det der står i toppen er vigtigere end det, der står i bunden. Det har også en praktisk årsag. Når det gælder omnibusaviser så ligger de foldet på midten når vi ser dem i kiosken, og derfor må den øverste del af avisens forside tænkes, som det læseren først ser.

57-forsiden håndterer top/bund zonerne ved at toppen dels er avisens hoved og et stort fotografi placeret lige under. For at trække læserens opmærksomhed ned mod bunden er det andet fotografi placeret her.

97-forsiden placerer et større logo i toppen sammen med fire mindre billeder, der skal trække læserens opmærksomhed ind i avisen som appetitvækkere. Her vælger man at vække læserens opmærksomhed med det store fotografi, som bliver foldet, så man ikke kan se det helt, når avisen ligger i kio-



4 • 97-forsiden er komponeret meget stramt som et maleri af Piet Mondrian. Klare lodrette og vandrette linier deler siden op i mindre dele. Visuelle forskelle fremhæver enkeltdele.

skan. Det er altså for at vække nysgerrighed overfor det foto, man ikke rigtigt kan se.

Man kan have den hypotese, at hvis billeder placeres i toppen af siden (eller af den enkelte artikel), så viser det, at det ideologiske i budskabet kommunikerer visuelt og at teksten så tjener til underbygge billedet. Og omvendt hvis billedet er placeret nederst på siden eller i artiklen, så er det teksten, der bærer det ideale eller ideologiske, mens billedet er forklarende og underbyggende.

I artiklen om Dansk Folkepartis store fremgang er fotografiet af Pia Kjærsgård placeret i toppen af artiklen som den ideologiske fremtrædende del, mens teksten og den forklarende nyhedsgrafik er placeret i bunden som specifik information.

Centrum/margen-paradigmet er brugt meget aktivt på 97-forsiden. Man kan se Dansk Folkeparti-historien og det iøjnefaldende billede som sidens centrum. De øvrige elementer kan dermed betragtes som placeret i sidens margener. Gennem dette stærke centrum fremhæves og fokuseres opmærk-

somheden på dette element som meget betydningsfuldt og det, hvorom de øvrige historier holdes fast. Men selv når centret er fraværende, som det f.eks. er på 57-forsiden, så afslører det sig gennem sit fravær som det usynlige og fornægtede center, hvorom alt bevæger sig.

De fire funktioner

De 40 år imellem de to forsider viser ikke kun forskelle på det udtryksmæssige plan. Det fortæller også noget om, at layoutens funktioner har forandret sig.

Brugsfunktionen: Hvad bruges layouten til? For en avis er det vigtigt, at der for læseren skabes en ret fast struktur gennem hele avisen. Læseren skal vide, hvor tv-programmerne findes, hvor kronikken står, hvor udenrigsstoffet befinder sig og hvor man kan finde tegneserierne. Hver enkelt avis skaber sin egen ideolekt, og det er gennem praksis, at læseren bliver fortrolig med den konkrete avis' måde at skabe overblik og orientering ved hjælp af layouten. Det er derfor ret forvirrende, hvis man som *Politiken*-læser skifter til *JyllandsPosten* fordi man så skal til at lære en ny ideolekt. Og disse skift giver mange problemer for læseren, når han/hun skifter avis for at udnytte et tilbud om et billigt abonnement.

Under brugsfunktionens aspekt ses layouten altså som den totale organisering af hele avisen og dermed også af de mange forskellige sektioner, som den daglige avis består af. Men brugsfunktionen omfatter også hele ugens aviser, fordi de særlige sektioner om Rejser, Computere, Undervisning osv. er placeret på bestemte dage og dermed er orienteringspunkter for den daglige læser.

For at skabe denne struktur bruger avisen en række faste elementer, som fungerer *fatisk*, dvs. at de skal være med til at sikre, at læseren møder bestemte dele af avisen med bestemte forventninger. Det kan være en bestemt typografi, et bestemt logo eller en placering.

Den pædagogiske funktion: Hvordan integreres billeder og tekst? Her kan man tale om to overordnede principper: Det ene er, at billeder fungerer som en øjen-fanger, og at billedet oftest er stort og skal lede ind til artiklen gennem det emotionelle indhold, selvom billeder ikke altid er særlig tæt forbundet med artiklens indhold. Det andet princip er at billedet indgår som en forklarende del i et tæt samspil med teksten. Det findes ofte i den infor-

mationsgrafik, der i højere grad informerer om faktuelle forhold.

I Dansk Folkeparti-historien bruges den pædagogiske funktion på flere måde. Dels bruges fotografiet og overskriften til at fange øjet, dels til at fortælle historien i sig selv. Artiklens tekst uddyber og forklarer den opinionsundersøgelse, som historien bygger på. De samme oplysninger findes mere detaljeret i den nyhedsgrafik, som vises nederst i højre hjørne. Nyhedsgrafik kan i andre sammenhænge være meget forklarende gennem beskrivelser af steder og begivenheder i et tidsmæssigt og rumligt forløb.

I 57-forsiden er der lavet en slags nyhedsgrafik, som oven på et fotografi viser, hvordan en planlagt motorvej placeres ind i det eksisterende miljø.

Mængden af nyhedsgrafik og kvaliteten af visualiseringerne er øget voldsomt gennem årene, for at den moderne avis kan fungere i samspillet med fjernsynet og spille op til det ved bl.a. at være mere forklarende og uddybende omkring begivenheder og deres konsekvenser.

Den æstetiske funktion: Hvad udtrykker layouten? Ethvert visuelt udtryk er også æstetisk. Man kan ikke sætte noget på papir, uden at det siger mere end tekstens og billedets indhold.

Valget af format har en brugsfunktion i forhold til den læsesituation, som avisen er tænkt ind i: Om den f.eks. skal læses i toget eller i stolen derhjemme. Men formatet har også en æstetisk funktion. Avisens format signalerer i sig selv noget om avisens karakter. Omnibusaviserne med deres store avisformat. Formiddagsbladene med deres tabloidformat. Og det nye *Aktuelt* med sit smalle amerikanske avisformat. *Information* har ét æstetisk udtryk og *Politiken* har et andet æstetisk udtryk.

Det visuelle udtryk er sammensat af mange forskellige virkemidler:

- tekst: brødtekst, overskrifter, manchetter, rubrikker
- fotografier
- tegninger
- informationsgrafik: diagrammer, kort, pikto-
- grammer
- faktabokse
- fremhævede citater
- annoncer

Overordnet er det visuelle udtryk organiseret ud fra principperne om top/bund og centrum/margen. Derigennem udtrykkes det ideelle og ideologiske og det faktisk informerende.

Den kontekstuelle funktion: Hvordan påvirkes den

enkelte del af helheden og omvendt? Man kan tale om en række kontekster: Der er den enkelte artikel og billedet – den *intime* kontekst. Der er artiklens placering på siden – den *lokale* kontekst. Der er sidens placering i hele avisen – den *interne* kontekst. Der er dagens avis placering i ugens forløb – den *globale* kontekst. Og der er avisens placering i relation til de øvrige aviser og andre nyhedsmedier – den *eksterne* kontekst. Og så kunne man tale om avisens relation til læseren – *læserens* kontekst.

Den enkelte hele avis udgør dagens i-side-sættelse af døgnets begivenheder, meninger og oplevelser. Denne i-side-sættelse kan ses som et udvalg blandt en række mulige, hvor det aktuelle mediekredsløb mellem fjernsyn, radio og andre aviser er med til at fokusere opmærksomheden på visse ting og gøre andre ting usynlige. Men avisens i-side-sættelse kan også ses som et narrativt forløb, hvor avisen forsøger at skabe en samlet fortælling om verden i dag.⁷ Det er som instruktørens iscenesættelse af et teaterstykke. Men avisens i-side-sættelse bruger det visuelle udtryk for at strukturere læsningen og styre læseren.

Alle disse relationer kan det være nødvendigt at tage hensyn til i en analyse, men da det samtidig er uhyre komplekst, må man vælge, hvilke relationer der i den konkrete analyse skal fokuseres på. Placeringen af det slående visuelle element på siden – som oftest vil være et fotografi – er meget styrende for læseren. Dels som det, der er vigtigt og væsentligt at lægge mærke til, og dels ved at der gennem billedets indhold fokuseres på en bestemt måde at opfatte billedet på. Den visuelle styring ligger i, at det både er synligt – vi kan jo alle se billedet – og usynligt, fordi vi gennem vores lynhurtige afkodning af billedet ikke bevidst lægger mærke til dets ideologiske og/eller faktuelle indhold.

Den daglige avis – og strukturen

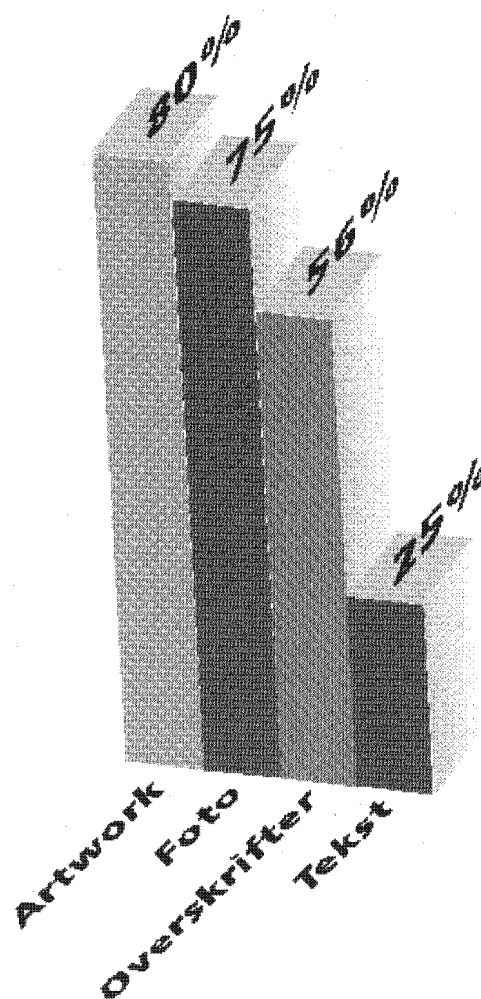
De visuelle elementer har for altid forandret den måde, hvorpå aviser præsenterer nyheder. "Aviser er endimensionale," sagde direktøren for den amerikanske avis Orlando Sentinel, William Dunn, "Man kaldte computeren for »brugervenlig«. Fjernsyn er brugervenlig; aviser har yderst sjældent været brugervenlige." (Finberg & Itule 1990:5).

Man kan sige, at den forståelse er et resultat af en afgørende faktor: Faldet i avisernes oplag og forudsigelser om, at potentielle læsere vil være afvisende over for avisen. Men det er også en følge af

den overraskende viden om, hvordan læsere bruger deres daglige avis. Fra journalistens synsvinkel er teksten det vigtigste i avisen. De vælger omhyggeligt genre og artiklens struktur, de vinkler deres historie i forhold til nyhedskriterierne, de bruger den omvendte pyramide og anbringer den vigtigste information i begyndelsen af artiklen og den mindst vigtige information i artiklens slutning. Men læserne er ligeglade. Deres læsestrategi følger ikke artiklens struktur.

Den afgørende pointe er, at læsere ikke er læsere men scannere. Det amerikanske Poynter Institute har lavet eksperimenter, hvor læsernes øjenbevægelser er blevet målt med små videokameraer, og disse eksperimenter viser netop, at læsere ikke er læsere men scannere.

Og hvad ser så scanneren? Først bliver et element »set-på«. At »se-på« noget betyder, at læserens opmærksomhed stopper et kort stykke tid ved et enkelt element f.eks. en overskrift, et foto eller en stump tekst.



5 • Sådan ser læsere hen over avisens elementer.

Ekspirimenterne viste, at kun 25% af teksten bliver set-på, og kun halvdelen af den sete tekst bliver virkelig læst grundigt.

Hvis læserne ikke læser teksten, hvad gør de så? De ser-på det visuelle. 80% af artwork'en, dvs. tegninger og nyhedsgrafik, bliver set-på. 75% af fotografierne bliver set-på, og store fotografier mere end små – farvebilleder mere end sort/hvid fotografier. 56% af overskrifterne bliver set-på, og kun 25% af teksten bliver set-på (Garcia 1991:6). Lidt mere end halvdelen af overskrifterne bliver set-på, men hvis der er et fotografi forbundet med overskriften, bliver den set-på af 72%. Overskrifter og fotografier filtrerer læserens interesse til eller væk fra teksten, så selv om fotografier tiltrækker opmærksomheden, er de ingen garanti for at læseren vil se eller endda læse den medfølgende tekst.

Poynter Institute konkluderer, at hvis alle læsere er scannere, er det klart, at de fleste aviser ikke er designet til at møde scannernes behov. Men design kan gøre forskellen:

»Vi må væk fra den omvendt pyramides tyranni, et gammelt og agtværdigt påfund som er kedelig, hvis det ikke direkte er destruktivt. «Hvis scannere træder ind i en historie hvor de nu tilfældigvis er landet så må den tekst, som følger disse indgange have en ledende kvalitet.« En god pointe men det er ikke sådan de fleste historier bliver skrevet. Den omvendte pyramide har stadigvæk evnen til at vende op og ned på vore mulighed for at imødekomme scannerne.» (Garcia 1991:45)

Disse eye-tracking undersøgelser kan bidrage til at sandsynliggøre en af vore common sense forestillinger om avisen. Men den slags undersøgelser har også medvirket til, at designfirmaer og berømte designere har fået et nyt grundlag for at skabe et anderledes avisdesign. Den amerikanske designer Garcia er en af gurerne, der rejser rundt og realiserer de tanker, der baserer sig på eye-tracking undersøgelserne. For den enkelte avis vil det ofte betyde at generelle og grundlæggende strukturelle forandringer planlægges og indføres ud fra denne slags overordnede principper. Det handler om i-side-sættelsen og hele det narrative forløb, som den daglige avis skal have. Et overordnet design går også ind og fastlægger typografi, brugen af fotografier på siden eller på opslaget med to sider over for hinanden. Desuden fastlægger et overordnet design nyhedsgrafikkens design og brug, brugen af alle de designelementer som står til råd-

dighed, artiklernes struktur og indgange, opdeling af informationerne i tekst, billeder, nyhedsgrafik og tekstbokse. Det overordnede design kan altså gribe ind i både det æstetiske men også i indholdets tilrettelæggelse.

Man kan have den forestilling, at det stadigvæk er "virkeligheden", der afspejles i avisen, men gennem i-side-sættelsen griber det visuelle udtryk i stadig større grad ind i "virkeligheden". På Fyens Stiftstidende er man nu igang med en teknisk omlægning, hvor man vil bruge ét nyt redaktionelt computersystem, hvis primære opgave er at give mulighed for en endnu højere grad af kreativitet. Man vil vende den traditionelle arbejdsproces 180°«.

"De fleste dagblade laves med teksten som udgangspunkt. Vi vil meget gerne være idé- og layoutdrevet, hvor vi via en dynamisk løsning kan styre processen allerede før journalisterne begynder at skrive. Vi vil kunne styre hvilke typer historier og hvor mange af slagsen der skal være på siderne", siger systemchef Henning Søjbjerg.⁸

Men selv inden den traditionelle arbejdsproces er vendt helt på hovedet, så har den teknologiske udvikling forandret avisens produktion og visuelle udtryk. 57-forsiden er et meget godt udtryk for, at hele avisen blev fremstillet i højtryk og blev ombrudt i hånden af typografer. Fotografier skulle først forvandles til klichéer, før de kunne placeres sammen med tekstlinierne. Hvis man skulle foretage store ændringer, skulle man først have sat f.eks. en overskrift i bly, før den kunne placeres på siden. Det var en meget tung og langsom proces, og derefter blev avisen trykt i højtryk i en kvalitet, som var temmelig ringe. Man trykte også udelukkende i sort/hvid med måske en enkelt farve. Rigtige farvebilleder var det ikke muligt at trykke.

I dagens avis er produktionen forandret. Man trykker i offset, som giver mulighed for en højere kvalitet i tekst og billeder. Man trykker i rimelige farver og kan altså nemt lave gode farvebilleder. Det betyder også, at alle pressefotos nu laves i farve som standard. Senere i processen kan man så beslutte, om de skal reproducere i sort/hvid.

Den væsentligste faktor er indførelsen af computere med indscanning af fotografier og med ombyrning i layoutprogrammer ved hjælp af en række forprogrammerede typografier og moduler. Man kan på få minutter ændre skriftstørrelse i overskrifter, ændre placeringen på siden eller forstørre eller formindske et fotografi. Og hele ar-

bejdsprocessen kan udføres enten af redaktøren selv, af journalisten eller af en layouter.

Det tavse sprog

Det er ikke alt i dagens avis, der er nyt. Derfor indtræder visualiseringen og medicæstetiseringen af avisen som et redskab til at få »gammelheder« til at se nye ud. Aviserne indgår som varer og skal konkurrere om forbrugernes opmærksomhed. Derfor skal de samme nyheder kunne fremtræde som forskellige og mere værdifulde end konkurrentens. Derfor skal avisen også sælge en merværdi, som giver den et image, hvorved den adskiller sig fra de andre aviser. Det ligger i forlængelse af de tanker, som Wolfgang Fritz Haug (1972) introducerede i halvfjerserne.

Det er her avislayouten indgår som en vigtig faktor. Kravet om originalitet øger kravet til egne og selvstændige visualiseringer. Det kan enten opfyldes gennem billedvalg eller gennem den visuelle redigering.

Der er to modstridende tendenser. På den ene side en stræben efter det unikke, det originale og det nye. Og på den anden side en stræben efter en organisering og en orden på virkelighedens kaos, som gør at fremstillingen ikke bliver for truende og ny. Derfor kan man se bestræbelserne på at skabe en fast struktur og en fast placering af bestemte stofområder som udtryk for forsøget på at sikre trygheden. Men samtidig skal det industrialiserede og rutineprægede nyhedsprodukt tilføjes noget nyt, og her er medicæstetikken et af svarene. Det æstetiske forbinder sig med det kendte og kan tilføje noget, som er overraskende og fascinerende. Det er ikke tilfældigt, at man kan finde lighedspunkter og fællestræk mellem avisernes annoncer og avisernes artikler og design. Det er reklamens æstetik, som er blevet en del af avisens æstetik i forsøget på at fremstille en vare, som både er tryk og fascinerende.

Hvis vi accepterer at læserne er scannere, så spiller det visuelle udtryk en stor rolle i læsernes udvælgelsesproces og fokusering. I den industrialiserede avisproduktion indgår mange opdeltede funktioner, og derfor vil der meget ofte være sprækker og modsigelser mellem det visuelle udtryk og artiklernes indhold. Hvis vi accepterer at det visuelle udtryk er overordnet teksten, kunne man forledes til at mene, at teksten ikke betyder noget. Men når læseren er scanner, så er det også udtryk for at dele af teksten scannes. Læseren behøver ikke at læse en

hel artikel for at fatte det nye den fortæller eller for at få bekræftet det, læseren allerede ved. Avisens artikler indeholder sjældent evighedens tekster men netop dagens tekster, og derfor kan man som læser hurtigt scanne dem.

Medicæstetikken er meget velegnet til at skabe en forestilling om nyhed og forskellighed. Analysen af medicæstetikken er samtidig også en god måde at få fat på det, som er avisens livsverden, avisens holdninger og avisens myter. Avisen indgår i en stadig og vedblivende konstruktion af verden. Avisens vigtigste funktion er at vise, at verden er til. Og gennem den stadige og fornyede fortælling af det gamle vedligeholdes fortællingerne. Det som ikke siges, bliver gjort usynligt. Det som siges, gøres synligt. Det som også får et visuelt udtryk forstærkes og gøres særdeles synligt.

Det synlige kan ikke ses bevidst. I den daglige avislæsning er der ingen, der husker medicæstetikken. Der er kun få, der bruger mere end brøkdelen af et sekund på at se det medicæstetiske. Men det vi ikke ser, det ser vi alligevel. Det vi ikke lægger mærke til, lægger vi alligevel mærke til. Det der råber så højt, hører vi ikke bevidst. Men vi opfatter alligevel det væsentlige. Det tavse sprog forstår vi.

Litteratur

- Barthes, Roland (1964): "Billedets retorik", in *Visuel Kommunikation*, Medusa 1980, side 42-57
- Finberg, H.I. & Itule, B.D. (1990): *Visual Editing. A Graphic Guide for Journalists*, Belmont, Wadsworth Publishing Company
- Garcia, M.T. & Stark, P. (1991): *Eyes on the News*, St. Petersburg, The Poynter Institute .
- Haug, Wolfgang Fritz (1972): "Kritik af vareæstetikken", in *Vindrosen* nr. 4/72
- Ingemann, Bruno (1989a): *Tv-Avisen og Avisen præsenterer: Billeder fra virkeligheden*, Aschehoug
- Ingemann, Bruno (1989b): *Billedteori*, RUC
- Ingemann, Bruno (1991): *Grafisk Design—om de kreative processer, strategier og deres resultat*, Papirer i faglig formidling/KommunikationsUddannelsen RUC 27/1991
- Ingemann, Bruno (1996): *Fotografiet under pres. Mellem realisme og konstruktion*, Roskilde Universitetsforlag
- Ingemann, Bruno (1998): *EATAMORGANA. Pressefotografiets virkelighed og læsernes*, København, Museum Tusulanums Forlag (udkommer i foråret)

Noter

- 1 Det behandler jeg ikke her. Men man kunne være interesseret i det visuelle udtryks historie og se på udvalgte eksempler fra en bestemt avis, en bestemt dag – over en 10-20-30års periode; man kan foku-

- sere på et bestemt emne eller begivenheds forskellige behandling i flere aviser (Ingemann 1989:44); man kan sammenligne avisens repræsentation med Tv-avisens; man kan lave mere eksperimentelle forsøg med det visuelle udtryk (Ingemann 1998). Men vigtigst af alt: formuler et godt problem.
- 2 Jeg har første gang skrevet om denne analysestruktur i Ingemann: "Den glatte overflade" in *Dansk Nøter*, nr. 1, 1994 p. 32-38. Signe Bonnén har brugt denne analysestruktur på en konkret avisartikel i "Se dét ske! Det visuelle udtryk" in Jørgensen, Keld Gall & Geist, Uwe (red.): *Det nye korstog. Sproganalytiske vinkler på en sagprosatext*, Roskilde Universitetsforlag 1996, p.33-47.
 - 3 Jeg har tidligere behandlet pressefotografiet grundigt i *Fotografiet under pres. Mellem realisme og konstruktion* (Ingemann 1996). Her har jeg også præsenteret min teori om læsernes læsestrategier. Dem har jeg udforsket eksperimentelt i *Fatamorgana - pressefoto-grafiets virkelighed og læsernes* (Ingemann 1998).
 - 4 En god introduktion til forskellige måder at analysere avistekster på findes i Jørgensen, Keld Gall & Geist, Uwe (red.) *Det nye korstog. Sproganalytiske vinkler på en sagprosatext*, Roskilde Universitetsforlag 1996. Her findes et utal af litteraturhenvisninger. Særlig interessant synes jeg er Jørgensen, Charlotte & Onsborg, Merete *Praktisk argumentation*, Teknisk Forlag 1987; og Jensen, Leif Becker *Tekstanalyse*, RUC/Kommunikation 1985.
 - 5 Man kan gå endnu mere detaljeret til værks når det gælder analysen af Helhedsbilledet. Man kan se nærmere på æstetiske virkemidler som farve, lys/skygge, streger, tekstur, kontraster, rum, synsvinkel, perspektiv... Man kan prøve at fastlægge øjets bevægelser hen over siden: hvor fanges øjet og hvor vandrer det derefter hen... for det er grundlæggende den funktion som kompositionen har.
 - 6 Det gennemgående eksempel jeg bruger her bliver ikke analyseret til bunds. Jeg nøjes med at skitsere nogle muligheder og pointer som jeg kan bruge til at udvikle og præsentere teori og metode.
 - 7 Hvorfor har han ikke valgt formiddagsbladene? For de er jo endnu voldsommere i deres visuelle udtryk. Man kunne også vælge at bruge Søndagsaviserne som indeholder mange endnu mere udfolde visuelle udtryk. Det er netop derfor: de er så indlysende at det for mig er mere interessant at fokusere på en ganske almindelig avis.
 - 8 DTP. *Grafiske Medier* nr.10, 1997 p. 2.

Bruno Ingemann er lektor ved Kommunikationsuddannelsen, Roskilde Universitetscenter